

شکل شهرها : اقتصاد سیاسی و طراحی شهری

۳۴
۴۶۹۸

۹۶۱۱ ۳۴

نویسنده

الکساندر ر. کاتبرت

۲۰۰۶

مترجمان

حمید رضا پارسی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

آرزو افلاطونی

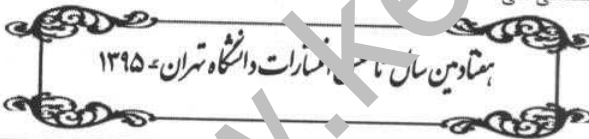
شماره مسلسل ۸۹۵۰

شماره انتشار ۳۷۹۱

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه: کاتبرت، الکساندر آر. Cuthbert, Alexander R
 عنوان و نام پدیدآور: شکل شهرها؛ اقتصاد سیاسی و طراحی شهری / نویسنده الکساندر ر. کاتبرت؛ مترجمان حمیدرضا پارسى، آرزو افلاطونى
 مشخصات نشر: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری: ۴۱۸ ص:؛ مصور، جدول.
 فروست: انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۷۹۱
 شابک: 978-964-03-7042-1
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
 یادداشت: عنوان اصلی: The Form of Cities: Political Economy and Urban Design, 2006.

یادداشت: کتابنامه.
 ناشر: نمایه.
 عنوان دیگر: اقتصاد سیاسی و طراحی شهری.
 موضوع: شهرسازی
 موضوع: شهرسازی -- فلسفه
 موضوع: شهرها و شهرستان‌ها -- فلسفه
 شناسه ای. ه: پارسى، حمیدرضا، ۱۳۳۶-، مترجم
 شناسه افزوده: افلاطونى، آرزو، ۱۳۳۶-، مترجم
 شناسه افزوده: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ش ۸/۵۲۴/۱۶۶ HT
 رده‌بندی دیویی: ۳۷۱/۶
 شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۰۰۹

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، ریزی دیجیتال، وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود. جهت حقوق برای ناشر محفوظ است.

عنوان: شکل شهرها؛ اقتصاد سیاسی و طراحی شهری
 تألیف: الکساندر ر. کاتبرت
 ترجمه: دکتر حمیدرضا پارسى - آرزو افلاطونى
 ویرایش ادبی: آرزو افلاطونى
 نوبت چاپ: اول
 تاریخ انتشار: ۱۳۹۵
 شمارگان: ۵۰۰ نسخه
 ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
 چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مترجمان است»

بها: ۲۷۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: http://press.ut.ac.ir

بخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

ISBN:978-964-03-7042-1

9 789640 370421

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

د	فهرست اشکال
ز	فهرست جداول
س	مقدمه مترجمان
ص	پیشگفتار
ظ	قدردانی
غ	مقدمه
۱	فصل اول - نظریه
۱	مقدمه: مسئله
۱	طراحی شهری: تعاریف
۳	طراحی شهری: "نظریه"
۱۰	اقتصاد سیاسی فضایی و طراحی شهری
۱۹	فصل دوم - تاریخ
۱۹	مقدمه: تاریخ چیست؟
۲۳	تاریخ و طراحی شهری
۲۷	گام‌شماری‌ها
۳۰	گونه‌شناسی‌ها
۳۴	آرمانشهرها
۴۲	پارده‌ها
۴۸	نظریه مادی گرا
۵۷	خلاصه مطالب

۵۹	فصل سوم - فلسفه
۵۹	مقدمه : معانی ضمنی فلسفه
۶۲	فلسفه و شهرگرایی
۶۳	پارادایم‌ها
۷۷	فلسفه و طراحی شهری
۹۷	فصل چهارم - سیاست
۹۷	مقدمه : سیاست و ایدئولوژی
۱۰۱	قدرت : حقوق و قوانین
۱۰۵	قانون به مثابه ایدئولوژی
۱۰۶	سیاست و برنامه‌ریزی شهری
۱۱۱	قلمرو عمومی
۱۲۵	فصل پنجم - فرهنگ
۱۲۵	مقدمه : فرهنگ و طراحی شهری
۱۳۰	فرهنگ مدرنیسم
۱۳۴	فرهنگ پست مدرن
۱۳۹	جهانی سازی، فرهنگ، اقتصاد
۱۴۲	اصالت و بازنمایی نمادین
۱۴۹	نوشهرگرایی / نوستالژی
۱۵۷	فصل ششم - جنس
۱۵۷	مقدمه : جنس؛ جزء گمشده
۱۵۸	جنس و جامعه
۱۶۲	جنس و پدرسالاری
۱۶۵	جنس و سرمایه
۱۶۹	جنس و فضا
۱۷۳	جنس و طراحی شهری

۱۸۷	فصل هفتم - محیط
۱۸۷	مقدمه: طبیعت و شهر
۱۹۰	منشأ و توسعه
۱۹۳	مردم - طبیعت
۱۹۹	پایداری و توسعه
۲۰۴	شهرهای پایدار
۲۱۰	طراحی شهری پایدار
۲۱۵	فصل هشتم - زیبایی شناسی
۲۱۵	مقدمه: زیبایی شناسی - ابزارها و تجربه‌ها
۲۱۸	زیبایی شناسی شکل شهر
۲۲۱	ریاضیات و نظم الهی
۲۲۵	زمینه گرایی
۲۳۳	خردگرایی
۲۳۶	سرمایه نمادین
۲۴۳	ضوابط
۲۴۷	موضوعی کردن فضا
۲۵۳	فصل نهم - گونه شناسی
۲۵۳	مقدمه: طبقه بندی، گونه شناسی، ریخت شناسی، نظام
۲۶۰	گونه شناسی نشأت گرفته از رشته‌های همبسته
۲۷۰	گونه شناسی‌های مشتق از دورنماهای طراحی شهری سنتی
۲۸۲	معنای ضمنی اقتصاد سیاسی فضا
۲۹۵	فصل دهم - کاربست
۲۹۵	مقدمه: سرمایه فرهنگی
۲۹۶	مداخله حرفه‌ای
۳۰۲	حرفه‌ها و نظام‌های دانش
۳۰۵	حرفه‌ها و فضا
۳۰۷	آموزش طراحی شهری

آموزش طراحان شهری ۳۱۳

پی نوشت ۳۲۳

توضیحات ۳۳۲

واژه‌نامه ۳۳۵

نمایه ۳۴۷

منابع ۳۶۵

www.ketab.ir

مقدمه مترجمان :

کتاب شکل شهرها : اقتصاد سیاسی و طراحی شهری، اثر برجسته پروفیسور الکساندر کاتبرت (۲۰۰۶)، استاد برنامه‌ریزی و توسعه شهری دانشگاه نیو ساوت ولز در سیدنی استرالیا، ادامه کتاب طراحی شهرها است که وی در سال ۲۰۰۳ انتشار داد. شاید گمان اصولی آن باشد که شایسته بود که ما به عنوان مترجمان کتاب می‌بایست ابتدا کتاب طراحی شهرها را ترجمه و انتشار می‌دادیم و سپس کتاب دوم را. اما همانطور که کاتبرت نیز توجه می‌دهد، مرور و نقد نظریه‌ها و تجربیات طراحی شهری در کتاب طراحی شهرها، با این هدف نبود که کتاب شکل شهرها : اقتصاد سیاسی و طراحی شهری، وظیفه ارائه یک نظریه درباره دانش طراحی شهری را به عهده بگیرد، بلکه هدف، تدوین یک چارچوب نظری اقتصاد سیاسی فضا بود که در بستر آن، تحول آن چه به نام نظریه‌ها و دانش طراحی شهری معرفی می‌شود قابل فهم گردد. از این نظر، کتاب دوم تا حدی مستقل و کتاب اول یک کتاب زیردستی برای کتاب دوم می‌آید. در ضمن کتاب دوم حاوی عصاره کتاب اول و چارچوب پیشنهادی اوست برای فهم دانش طراحی شهری. لذا، آن چه ما را بر آن داشت که انتشار کتاب دوم را اولویت بدهیم، اولاً وجود کتاب بسیار درباره مرور نظری و تجربی طراحی شهری در ایران است که هدف ما نمی‌توانست تکرار مکرر باشد و ثاناً اگر چنین هدفی مبارک است، قطعاً شایسته است اساتید طراحی شهری هم خود را متوجه آن سازند. اما بر کف این جای خالی کتابی که بتواند از طریق مرتبط ساختن موضوع محیط ساخته شده شهرها با زمینه‌ها و معانی فلسفی، زیبایی‌شناسی، تاریخی، فرهنگی، محیط زیست، سیاسی، جنسیتی، و گرایش اقتصادی فعالیت حرفه‌ای آن، از منظر اقتصاد سیاسی تحلیل کند و به این وسیله زمینه فهم نظریه‌های طراحی شهری را فراهم نماید، می‌توانست برای ما اولویت داشته باشد. زیرا نمی‌توان با نظریه‌های طراحی شهری و شهر، زمینه صورت امری مجرد و منتزع از پارادایم‌های تاریخی، فلسفی و متودولوژیک و همچنین شرایط اقتصادی، سیاسی دوران‌هایی که نظریه در آن ارائه شده‌اند مواجه شد. در توفیق با کاتبرت، این موضوع در شرایط روند توسعه جهانی‌سازی، نئولیبرالیسمی که همگام با تاجریسم و ریگانیزم در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ میلادی، این بیستم یا به عرصه جهان گذاشت، نقش کلیدی بخش‌های دولتی و عمومی خصوصی شده و سلطه شرکت‌های چند ملیتی در تنظیم سیاست و دخالت آنان در ایجاد بازار سوداگرانه در عرصه‌های زمین و فضا و تصاحب قلمرو عمومی شهرها به نفع آنان، و از سوی دیگر، ضعف جامعه مدنی، حوزه عمومی و نادیده گرفته شدن حق شهروندان به شهر، درخور توجه می‌باشد و منظر اقتصاد سیاسی در نقد و تحلیل نظری آن چارچوبی مهم بشمار می‌آید. آلن اسکات نقد کاتبرت را "نقدی مهم و ترکیبی از آخرین اندیشه‌ها درباره طراحی شهری می‌داند که با تحلیلی قدرتمند به بررسی بروز منطبق و معانی سیاسی محیط ساخته شده در زمینه‌های تاریخی مفروض" می‌پردازد. کریس ابل نیز کتاب را "دستاوردی مهم و ملهم از روحیه"

رادیکال نوشته‌های مانوئل کاستلز و مایک دیویس“ (برگرفته از پشت جلد کتاب) ارزیابی می‌کند. متیو کرمونا (۲۰۱۰) در *فضاهای عمومی: ابعاد طراحی شهری*، جان پانتر (۲۰۰۷) در کتاب *توسعه طراحی شهری به مثابه سیاست عمومی* و آلن اسکات (۲۰۱۲) در کتاب *جهانی در حال ظهور: شهرها و مناطق در قرن بیست و یکم*، از جمله ده‌ها صاحب‌نظری هستند که در آثار خود به این کتاب رجوع می‌کنند و آن را مهم می‌دانند.

بنابراین ضرورت کلی ترجمه و چاپ این کتاب در دانشگاه تهران از دو جهت مطرح است: اول آموزش تحلیل روشمند و انتقادی نظریه‌های شهرسازی و مرتبط دانستن آن‌ها با پارادایم‌های فلسفی، زیبایی‌شناسی، روش‌شناسی، که می‌تواند نگاه ژرف‌کاوانه‌تری برای دانشجویان به ارمغان آورد. و دوم، بسط نگرش تحلیلی قرار دادن مسائل محیط انسان‌ساخت شهری در رابطه اساسی با شرایط تاریخی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی جامعه شامل کودکان، زنان، محیط زیست و فرهنگ محلی است، و این می‌تواند هم به تربیت روح نقادانه دانشجویان در مواجهه با کلیشه‌های نظری بر آمده از بستر جوامع اروپایی و آمریکایی منجر شود. هم ذهن دانشجویان شهرسازی را، که به مدل‌های ریاضی و جوانب فنی آن معطوف است، متوجه محاسبات انسانی و انسانی رشته شهرسازی کند.

بنابراین، تصور ما این نیست که مخ این کتاب را فقط دانشجویان شهرسازی، برنامه‌ریزی شهری، طراحی شهری، مدیریت شهری، معماران، جغرافیای شهری، سیاست شهری، و دست‌اندرکاران حرفه‌های انتظام محیط ساخته شده، تشکیل می‌دهند، بلکه با توجه به تحلیل روشمند مسائل محیط ساخته شده از منظر اجتماعی، اقتصادی و انسانی، این کتاب برای همه رشته‌های علوم انسانی و هنر مفید خواهد بود. اگر چه کتاب می‌تواند از جمله کتاب‌های درسی دروس سیر اندیشه‌های شهرسازی، نظریه‌های شهرسازی و تحلیل مسائل شهری، جامعه‌شناسی شهری، جغرافیای شهری، معماری، معماری منظر، مطالعات فرهنگی و مانند آن در دوره‌های کارشناسی ارشد - دکتری در ایران قرار گیرد. چاپ کتاب شکل شهرها، که اینک در اختیار شماست، حاصل تلاش‌هایی است که دوستان آقای بهراد فرم‌پینی فراهانی در تسریع آن نقش بسیاری داشته‌اند. وی با علاقه و دقت هر عهده دار تایپ و بازخوانی بخشی از متن بوده‌اند که در این جا از وی تشکر می‌کنیم. همچنین تشکر می‌کنیم از همکاران دانشگاهی حوزه‌های علمی، اداری و کارگران چاپ و انتشارات دانشگاه تهران که در به ثمر رسیدن کتاب نقشی مهم داشته‌اند. در پایان لازم به گفتن است که هر گونه کم و کاستی در ترجمه متوجه ماست. خوانندگان محترم می‌توانند برای هر گونه اظهار نظر، نقد و پیشنهاد خود با ایمیل زیر تماس بگیرند:

این کتاب حاصل چهارسال تحقیق درباره پایه‌های نظری طراحی شهری است؛ پروژه‌ای که در دو مرحله طراحی شد. یعنی انتشار یک کتابچه^۱ و به دنبال آن درسنامه‌ای^۲ که بر اساس همان ساختار گسترش می‌یافت. بنابراین نتیجه دو سال اول روند تحقیق چاپ [کتاب^۳] طراحی شهرها (کاتبرت ۲۰۰۳) بود که چهار وظیفه اصلی را به انجام رساند: اول، جمع بندی متون انتقادی در زمینه طراحی شهری که احساس می‌کردم، به طور کلی، مورد غفلت طراحان شهری قرار گرفته است؛ دوم، ارائه این پیشنهاد که جریان غالب نظریه طراحی شهری باید به سوی نظریه انتقادی و اقتصاد سیاسی فضا تغییر جهت داده شود؛ سو، اینکه شکل پذیرفته شده هر دو کتاب باید ساختار و سازمانی از مواد را ارائه کند که نشان‌دهنده این تغییر ایدئولوژیک باشد و همزمان، آن را در دسترس همه افراد در رشته‌های گوناگون قرار دهد. چهارمین وظیفه، سازمان‌دهی دانشجویان کارشناسی ارشد و مخاطبان غیر حرفه‌ای تحصیل کرده؛ و چهارم، شکل پذیرفته شده مقالاتی که در کتابچه می‌آید باید همان شکل استفاده شده در درسنامه مطروحه را داشته باشد. این بود هر خواننده جلد اول پیشاپیش با اصول راهنمای جلد دوم آشنا خواهد بود همانطور که با ساختار و سازمان آن.

جلد حاضر، شکل شهرها، همان است که دو سال دوم تحقیق دیگر را کامل می‌کند، از همان ساختار طراحی شهرها استفاده می‌کند. جزئیات و عمل معیارهای دانش مناسب طراحی شهری را بشکافد. هر دو جلد بخشی از یک پروژه هستند و مقصود، استفاده آن‌ها با هم بوده است. وقتی به مطالبی از جلد اول ارجاع داده می‌شود من از پیش‌زدی می‌استفاده کرده‌ام تا مشخص شود که به آن مطلب می‌توان در طراحی شهرها رجوع کرد، اینگونه جلد اول بهترین پایگاه اطلاعاتی برای جلد دوم است.

قصد من از نوشتن این متن (جلد دوم) پیشنهاد هیچ نظریه جدیدی در طراحی شهری نبوده است. همانگونه که خواهیم دید، نویسندگان بسیاری در این دام افتاده و شکست خورده‌اند. اگرچه برخی از آن‌ها ممکن است مدل‌هایی بسیار تحسین برانگیز و قابل تأییدی از جنبه‌های گوناگون طراحی شهری خلق کرده باشند، این امر را به قیمت ساده‌سازی بیش از اندازه کنش متقابل بنیانی بین روابط اجتماعی و روند طراحی به انجام رسانیده‌اند. به علاوه، هر نویسنده‌ای که درباره نظریه می‌نویسد ناچار است توازن خود را بین دو تعارض^۳ حفظ کند. از یکسو، نقد بست مدرنیستی، هر کوششی را برای ارتقاء یک نظریه منسجم رد می‌کند، چیزی که خود به خود برجسب ساختارگرایی و مطلق‌گرایی

1- Reader

2- Text

3- Antagonism

می‌خورد و بنابراین غیرقابل قبول است. از سوی دیگر، پست مدرنیسم با رد ایده ساخت به سادگی در هرج و مرج روشنفکرانه‌ای سقوط می‌کند که از صدها گفتمان، رأی و «دیگران» تیره و تار، تشکیل شده است.

من امیدوارم با استفاده از شبکه ذهنی اقتصاد سیاسی فضا، بافتی از اصول در هم تنیده را عیان سازم که راهنمای تطور دانش نظری در طراحی شهری شود. آن گونه که من طی بررسی طراحی شهرها پی برده‌ام، دانش، مانند اقتصاد ملی، موضوع توسعه ناموزون است. در حوزه‌های خاصی، برای مثال تاریخ، مفهوم اقتصاد سیاسی وسیعاً مورد استفاده قرار دارد، در حالیکه در برخی دیگر، مانند زیبایی‌شناسی به دراز ضعیفی توسعه یافته است. بنابراین، هر بخش بر اساس یک ارزیابی کلی از گفتمان‌های در دسترس در هر حوزه موضوعی و میزان استفاده و سود بخشی اقتصاد سیاسی فضا در آن، همچنین ارزیابی از پیر که چگونه می‌توان توسعه ناموزون دانش طراحی شهری را اصلاح کرد، بسط داده می‌شود.

از آن جا که اولین دست‌نویس این کتاب ۳۲ هزار کلمه بیشتر از محدوده مورد نظر ما شده بود، من با این مشکل مواجه بودم که چگونه انسجام کار را حفظ کنم در همان حالی که ناچارم از هر چهار کلمه یکی را حذف کنم، تصمیم گرفتم بخش اول را شدیداً کم کنم؛ بخشی که نقدی گسترده و مفصل از متون و کنشگران اصلی در طراحی شهری را شکل می‌دهد، همراه با توضیحی عمیق از پایه‌های فلسفی اقتصاد سیاسی فضا، در خصوص روش انتخابی نگرش من در سرتاسر کتاب، سه دلیل عمده وجود داشت. طراحی شهر، پیشاپیش، در مقایسه گسترده خود مروری قابل ملاحظه بر نظریه طراحی شهری را در بردارد. من فرض را بر این نهادم که خوانندگان بسیاری به این کتاب ملازم دسترسی خواهند داشت یا آن را دنبال خواهند کرد، و با مباحث آشنا خواهند بود، بعد آن که، بخش یکم، همچنان، جوهره بحث مرا دربر دارد. اقتصاد سیاسی با برنامه‌ریزی در بخش‌های دوم و سوم توضیح داده شده است و در همه بخش‌های باقی مانده بکار گرفته شده است. بالاخره این که، بخش اول سی هزار کلمه‌ای اصلی برای هر که خواهان دسترسی به آن باشد در وب سایت من <http://www.fbe.unsw.edu.au/staff/Alexander.cuthbert> موجود است. این کار به من اجازه می‌دهد نه عنصر باقیمانده اساسی دانش طراحی شهری را عمیق تر از آن چه در غیر اینصورت ممکن بود مورد بررسی قرار دهم.

شکل شهرها به هر کس که درگیر فضای مصنوع است چارچوبی مفصل تر برای بررسی ارائه می‌کند. ساختار کتاب چنان است که کاربرد وسیعی برای تحصیلات تکمیلی، کاربست تخصصی و افراد فرهیخته غیر حرفه‌ای دارد که مایلند عمیق تر در روند طراحی کند و کاو کنند. از آن جا که طراحی شهری در همه جهان در سطح کارشناسی ارشد به فارغ‌التحصیلان رشته‌های گوناگونی تدریس می‌شود،

سطحی از تفکر انتقادی را پیشاپیش موجود می‌انگارد. [کتاب] برای دانشجویان کارشناسی نوشته شده است، به ویژه آن‌ها که دانشجوی معماری، معماری منظر، مطالعات فرهنگی، برنامه‌ریزی شهری، جغرافیای شهری، جامعه‌شناسی شهری و سایر رشته‌ها هستند (مهندسی، معاملات املاک و غیره). و دیدگاه نظریه‌ای چند رشته‌ای را در اختیار هنر طراحی شهری قرار می‌دهد.

اگرچه پایه‌های داربست عقلانی [کتاب] از اقتصاد سیاسی فضا است، کتاب بر روی سایر پارادایم‌ها چشم نمی‌بندد. من در اتخاذ این موضع بخوبی آگاهم که امروزه بسیاری از مواد نوشته شده درباره طراحی شهرها از این دیدگاه پرهیز می‌کنند، جرابی آن بخش بزرگی از بخش اول را شکل می‌دهد. لازم است برخی ملاحظات دیگر از همین ابتدا روشن شود. مهم‌ترین نکته احتمالاً این است که توجه این کتاب عمدتاً «غربی» است و اروپا و آمریکای شمالی سایت‌های اصلی آن‌اند.

دلیل اصلی تمایز گذاری بین شرق و غرب این است که کل پارادایم توسعه در [آن‌ها] متفاوت بوده است. انقلاب صنعتی در غرب پایه‌های اقتصادی امپریالیسم اقتصادی و متعاقب آن روند شهرنشینی را موجب شد. توسعه طلبی ناشی از آن، مناطق گسترده‌ای از آسیا را، به این یا آن شکل، تحت حاکمیت استعماری در آورد. جهان توسط قدرت‌های بزرگ آن زمان پاره پاره شد، حاصل آن اولین جنگ بزرگ امپریالیستی در سال‌های ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸ است. نمونه بارز آن [حضور] بریتانیا در هند، مالزی و چین بود. فرانسه در ویتنام، لائوس و کامبوج، هلند در اندونزی و ژاپن در چین، امپریالیسم و استعمار بر پایه استراتژی‌های توسعه غرب قرار داشتند.

در حالی که نظام غربی توسعه، بر پایه مبادی صنعتی گسترده، استعمار و عملکرد امپریالیستی ساخته شده بود، آسیا، به مثابه جامعه‌ای اساساً کشاورزی، آماج ملت‌های غربی قرار گرفت تا برای مواد خام و بازارهای خود غارت شود. این به این معنی نیست که بگوییم امپریالیسم اقتصادی در شرق پدید نیامد. «امپریالیسم پنهان» چین در آسیای شرقی مشهور است و چین امروز هم نفوذ فراوانی بر منطقه اعمال می‌کند. به هر حال، بر پایه تاریخ توسعه‌ای غیر مشابه، پس از جنگ جهانی دوم، روند مشترک تولید شکل شهری برای شرق و غرب اگر ناممکن نباشد دشوار است. پس از بیست سال زندگی در آسیا و استرالیا، من این محدودیت را پذیرفته‌ام که [موضوعات] هر دو منطقه را نمی‌تواند در یک کتاب گنجانید و من پروژه دیگری برای رویرو شدن با این قصور در سر دارم.

مردم اندیشمند حقیقت را در امور جستجو می‌کنند، زیرا آگاهند که جای دیگری برای جستجوی آن وجود ندارد. طارق علی^۱

خاستگاه طراحی شهری

طراحی شهری مطالعه چگونگی دستیابی شهرها به شکل فیزیکی خود و روندهایی است که به نوسازی آنها منجر می‌شود. طراحی شهری صرفاً هنر طراحی شهرها نیست، بلکه، دانش چگونگی رشد و تغییر شهرهاست. بررسی چگونگی بازنمایی تمدن‌ها در شکل فضایی و روندهایی است که شکل‌های ویژه شهری از طریق آن‌ها متحقق می‌شوند. شهرها تنها ظروف فیزیکی روندهای اجتماعی نیستند. آن‌ها را همانقدر می‌توان تنها ظروف فیزیکی روندهای اجتماعی دانست که زبان‌ها را فقط روش کارکردی انتقال اطلاعات بدانیم. زبان بارز مابین نمادین جهانی هستند که ما ساکن آنیم و تدریجاً در طول تاریخ تکامل یافته‌اند. آن‌ها همه فلسفه‌ها، آداب و عادات، نمادین، نظام‌های مفهومی و بسیاری از راه‌های دیدن را دربر می‌گیرند. این در مورد شهرها هم صادق است. از آنجا که همه اعمال انسان آکنده از معنی است، پس فضاهایی که ساکن آن هستیم نیز، مملو از ارزش‌های مادین، خاطره‌های جمعی، تداعی، گرامیداشت و تضادهاست. در نهایت، طراحی شهری دربارهٔ انتقال مفهوم شهری به شکل‌های ویژه شهری است. به این منظور باید از دانش اجتماعی محض فراتر رفته، به قله و تحربهٔ انسانی و روند خلاقیت [وارد شویم] تا تمام و کمال پی ببریم که چرا شهرها اینگونه‌اند که هستند. اینگونه که اندروسایر^۲ (۱۹۸۴:۱۴۸) اظهار می‌دارد: "روندهای اجتماعی بر نوک سوزن اتفاق نمی‌افتند" یعنی مردم، بنابر تعریف، درون و از طریق فضا زندگی می‌کنند و نفس می‌کشند. طراحی شهرها همپای زندگی مدنی جریان داشته و تا حدی معیاری برای آن است. بسیاری از تمدن‌های باستانی تجهیزات^۳ بنا کردن از عناصر پراکنده داشتند که در سازماندهی فضای اجتماعی به کار می‌رفته است. برای مثال رومی‌ها آگورا^۴، تئاتر، پولیس^۵ و استادیوم داشته‌اند. بسیاری از شهرها، به ویژه در آسیای صغیر، از شبکهٔ شطرنجی استفاده می‌کردند. معمولاً، معماران بودند که عمارت‌ها و فضاها را طراحی می‌کردند. در یونان، مانند سایر فرهنگ‌ها، در طی قرون، نیازی به مفهوم جداگانه‌ای از "طراحی شهری" نبود. در بسیاری از مناطق جهان، شکل شهری بایستی ملاحظاتی را نسبت به طبیعت، هم از نظر سازمان فضای اجتماعی و هم

۱- طارق علی (۱۹۴۳ -) نویسنده، روزنامه نگار و فیلم ساز پاکستانی تبار بریتانیایی

2- Andrew Sayer

3- Agora

4- Polis

معماری محلی، در نظر می‌گرفت. شهرها هماهنگ با برخی قوانین طبیعی در رابطه با مکان، اقلیم، دفاع و سایر ملاحظات تکامل یافتند. گذشته از این موارد، عوامل کارکردی، اقتصادی، سیاسی و مذهبی هم موجب پیچیدگی‌های بسیار در شیوه عمل شهرها و چگونگی توسعه آنها بوده‌اند.

در حالیکه شهرها از نظر فیزیکی به رشد خود ادامه می‌دادند، دانش واقعی از سازمان اجتماعی آنها تا توسعه دانش اجتماعی جدید، در قرن نوزدهم و اوایل بیستم، باید منتظر می‌ماند. [یعنی تا] زمانی که نتایج کامل توسعه سرمایه داری در نوشته‌های حماسی سه جلدی مارکس^۱ (۱۹۸۴) [یعنی سرمایه] و *فلسفه پول* گئورگ زیمل^۲ (۱۹۰۰)، *تمدن و ناخشنودی قاعد* آن اثر فروید^۳ (۱۹۳۰) و *اقتصاد جامعه* اثر وبر^۴ (۱۹۶۸) نشان داده شدند. روی هم رفته، تحلیل هوشمندانه جامعه، قاطعانه نشان داد که زندگی شهری، با تمام پیچیدگی آن، تنها از طریق شبکه نادیدنی روندهای اقتصادی و اجتماعی قابل توضیح است. با چنین فعالیت عمیق ذهنی که در علوم اجتماعی روی داد دیگر نمی‌شد انکار کرد که همان فریبرگ، حاصل ناپایدار نیروهایی بسیار عمیق‌تر و با دوام‌تر است. حقیقت این بود که هیچیک از این تفکرات بزرگ توجهی به فضای [شهری] یا شهرها نداشتند چه برسد به شکل شهر. با این همه، بسیاری از مباحث ذاتی این رساله‌ها، هنگامی که وین^۵ کانون تفکر اروپایی شد، به صورتی نمادین در پایان قرن^۶ رنسانس شدند.

تضاد بین دو معمار بزرگ اهل وین کاپلوی سیت^۷ و اتوواگنر^۸، درباره طرح مرکز شهر محاط در رینگ اشتراسنه^۹ وین، به صورتی نمادین دو دیدگاه -ایل قرن نوزدهم را بازنمایی می‌کرد. تقریباً یک قرن پیش از آن، مفهوم قلمرو عمومی که در طراحی شهری بیان شده بود، مستقیماً با ظهور مفاهیم دنیای مدرن پیوند خورده بود. بنابراین، طراحی شهری در آغاز کار خود به مثابه روند اجتماعی در پراگسیس^{۱۰} متمرکز شد. امری متفاوت از معماری، اما همچنان متفاوت از حرفه برنامه‌ریزی شهری که در ۱۹۱۴ در [قالب] موسسه برنامه‌ریزی شهری لندن^{۱۱} نهادین شد از پایان قرن نوزدهم، معماری و برنامه‌ریزی شهری به مثابه حرفه‌های مستقل رشد کردند، طراحی شهری، همچون یک روند از نتایج عمده اجتماعی زاده شد. به علاوه، درسنامه دوران ساز طراحی شهری، *مدرسه ساختن شهرها*:

1- Capital

2- Marx

3- George Simmel

4- Freud

5- Weber

6- Vienna

7- Fin de siècle

8- Camillo Sitte

9- Otto Wagner

10- Ring Strasse

11- Praxis

12- Royal Town Planning Institute

ساختن شهر در تطابق با اصول هنری - در سال ۱۸۸۹ بوسیله کامیلو سیتیه به عرصه رسید. اگر چه مارکوس پرلیو ویتروویوس^۱ کتاب ده جلدی خود درباره معماری (آرشیکتورا^۲) را یک قرن قبل از میلاد مسیح در رم نوشته بود (چاپ اول ۱۴۷۱)، دو هزار سال لازم بود تا متنی با پیامد قاطع درباره شکل ساخته شده شهر به منصف ظهور برسد.

علیرغم این آگاهی نو از شکل شهر به مثابه روند اجتماعی، سازمان شهرها تا قرن بیستم هنوز همچون قلمرو انحصاری معماران انگاشته می‌شد. در واقع درسنامه کلاسیک اتووانگر، معماری مدرن، نوشته شده در سال ۱۸۹۸، مشوق اصلی این [اندیشه] بود. به موجب آن: معمار بایستی خود را از بردگی تاریخ، اسنت^۳ استایل آرشیکتور^۴ رها کند (شورسکه^۵ ۱۹۸۱: ۸۳). در قرن بعد، معماران در این امر خیلی مراقب نبودند و شهرها همچنان به مثابه گسترشی از طراحی ساختمان، با شناختی اندک یا هیچ از پیچیدگی‌های آن در دخیل در ساختار شهری، در نظر گرفته می‌شدند. تخریب ساختمان پروت - ایگو^۶، در سنت لوئیس^۷ اارات متحده، در تاریخ ۱۵ جولای ۱۹۷۲، الهام بخش چارلز جنکنز^۸ شد تا مرگ نمادین مدرنیسم^۹ و ظهور فرنگی^{۱۰} جدید به نام پست مدرنیسم^{۱۱} را اعلام کند. در آن زمان مشخص شد که نمی‌توان به تنهایی فیزیکی معماری مدرن برای حل امر پیچیده اجتماعی تکیه کرد. این دیدگاه در سایر کشورها فجاج^{۱۲} به یاری بدنبال داشت. برای مثال، در بریتانیا، کل نظام "شهرک‌های جدید"، بعد از آن که در چهارم قرن [از اعمال آن] به مثابه سیاست حکومت می‌گذشت، رها شد. توسعه مسکونی بلند مرتبه با راکم بالا در خانه سازی اجتماعی نیز از اواخر دهه ۱۹۵۰ به شکست انجامید (دان لوی^{۱۳}، ۱۹۸۱). دیگر فجاج^{۱۴}، نامه‌ریزی (که در اکثر موارد در واقع فجاج معماری بودند) در کتابی با همین نام توسط پیتروسل^{۱۵} (۱۹۸۲) مستند شده است. در آن کتاب به وضوح روشن می‌شود که شهرها قلمرو عمومی و پروژه‌هایی فراتر از بلج چند عمارت مرتبط با هم هستند که فراتر از آموزش معماری قرار دارند و طراحی شهری نیازمند انشایی متفاوت است.

- 1 - Marcus polio vitruvius
- 2- De Architectura
- 3- Stilarchitecture
- 4- Schorske
- 5- Pruitt Igoe
- 6- St louis
- 7- Charles Jeneks
- 8- Modernism
- 9- Ethos
- 10- Post Modernism
- 11- Determinism
- 12- Dunleavy
- 13- Peter Hall